

26 квітня 2022 р.

Олександр КНИГА

ВІДКРИТИЙ КНИГА

Майя Гарбузюк: Наш гість сьогодні – Олександр Книга, народний артист України, генеральний директор, художній керівник Херсонського академічного обласного музично-драматичного театру імені Миколи Куліша, засновник і багаторічний керівник міжнародного, одного з найстаріших в Україні, фестивалю “Мельпомена Таврії”, голова Євразійської театральної асоціації і просто символ сучасного українського міста Херсон. Хочу подякувати панові Олександрю за згоду на цю зустріч і нагадати, що ще зовсім недавно ми всі під світлиною пана Олександра на Фейсбуці писали розпачливі слова, почувши новину про його арешт російськими окупантами на підконтрольній їм Херсонщині. Ця новина нас всіх глибоко вразила, і тому нашу сьогоднішню зустріч, яка напевно чи не найменше буде лекцією, а найбільше діалогом, я б хотіла розпочати із запитання, яке стосується особистого досвіду. Будь ласка, пане Олександрю, розкажіть, як це: війна, театр, Херсон, окупація, Ви?

Олександр Книга: Дякую. Для мене особисто війна почалася, як і для кожного українця, вранці 24-го, коли прогрімали перші вибухи. А вони були якраз поруч, я живу не в самому Херсоні, а в Олешках, це на лівому березі Дніпра. У нас там поряд вій-

ськова частина, куди й прилетіло. Ну, звісно, в Херсон, знаменита Чорнобаївка, туди вперше прилетіла ракета і ми прокинулися від цих вибухів, а потім уже отримали повідомлення від друзів, що розпочалася війна. Я впав буквально в машину, поїхав до театру, треба було все зрозуміти, вимкнути світло... Що буде відбуватися? Побув в театрі до обіду. Гриміло під Херсоном просто неможливо, і я намагався повернутися додому. Коли ми під'їхали з водієм, машини не рухались в той бік, на лівий берег. Мені передзвонив товариш і каже: “Ти де?” Я кажу: “Стою на мосту, намагаюсь проїхати додому, бо сім'я вся там... діти”. Він каже: “Повертайся, там уже танки”... “Які танки? Ми стоїмо на мосту” Він каже “Розвертайся, прошу тебе там уже... все”. І ми тільки розвернулися почали повертатися в цей час налетіли гелікоптери і висадився десант. І дійсно з'явилися танки і вже були вибухи і ми просто тікали до Херсона вже під ракетами, як то кажуть. І потім мене друзі перевезли вже до Олешок. Отак з 24-го для нас розпочалася війна. Наступного дня ми шукали якісь запаси продуктів; ми навіть нікуди не планували виїжджати, куди їхати, яким чином їхати, що робити... Тут усе: діти, театр. І отак розпочалася війна, місто захопили буквально вдень.

Наші люди не можуть сидіти на місці, і почали викладати, присилати відео. Ви повинні зрозуміти: від самого Каланчака, від Криму до Херсона там сто кілометрів. Оці сто кілометрів були просто всіяні розтрощеною технікою орків. Розбиті танки, БМП, “гради” стояли, все це було просто знищено вщент, наші величезний спротив робили. Але тих сунуло стільки, що просто, мабуть, не можна було зупинити. Всі ці дні гриміло, літало, літали літаки і гвинтокрили. А вони бігли на Миколаїв. Міст захопили, зв’язку з Херсоном не було. І отак от для нас почалася війна. Ми читали це тільки в книжках, ніколи не думали, що саме в цей період ми зможемо на собі таке відчувати. Коли зникають продукти, коли черги в аптеках, ти не можеш ліки купити, ти ними не запасався, приймати потрібно якісь пігулки кожен день, і їх немає. І ці кілометрові черги, ви собі не можете уявити. На превеликий жаль, я змушений був видаляти всі відео, тому що потім, коли ми їздили через блокпости, орки перевіряли наші телефони, там все довелося видалити. Ну таким чином було, на превеликий жаль. Ми цю історію, яку ми будемо писати, історію цієї війни, не зовсім зможемо проілюструвати, вона залишається тільки у нас у голові, у серці. Але коли ти їдеш і біля АТБ магазину стоїть кілометрова черга і ти зупиняєшся і питаєш “А що там?”, а люди кажуть “А ми не знаєм що є, ну стоїмо може щось є”, а завозу не було, ніяких продуктів. Вони прийшли – і все зупинилося, ніяких поставок, нічого.

Але знаєте, що мене тішило з перших днів? Самоорганізація наших людей настільки велика, що ми не чекали якихось вказівок, розпоряджень, в цей час все працювало. Ми, наприклад, у театрі тут же подзвонили черговим, відкрили бомбосховище, і до нас прибігло дуже багато людей. Це були і працівники театрів, і люди, що якраз потрапили до нас, от з села Антонівка біля мосту, вони потрапили під “роздачу” зразу, там були зруйновані будинки і не було газу, не було світла і деякі сім’ї до нас теж виїжджали і люди жили у нашому бомбосховищі. Більше як сімдесят людей. У нас, слава Богу, в театрі є і кухня, і все, вони мали змогу приготувати собі їжу якусь і хотіли вже волонтерити, десь щось шукати, якісь продукти завозити, всі швидко зорганізувались. Так було і у нас на вулиці. Хлопці зібрались на другий чи на третій день і сказали: нікого немає. Міліція поїхала, поліції немає. Треба збиратися, будемо патрулювати вулиці, тому що мародери вийшли буквально на другий день, а увяють собі – якщо немає продуктів, то цих мародерів завтра з’явиться ще більше. А в цей час дуже багато виїхало, покидали свої будинки напризволяще, там нікого немає. І ми ходили вночі, хоча, чесно було страшно,

ми не мали зброї, ходили тільки з ліхтариками. Такі виникали легенди. На другий день чергування чутка пішла Олешками, що з’явилися орки, з автоматами, а ззаду ніби їхали бронемашини. А це ми йшли просто з ліхтариками. Знаєте, людські страхи! Ми потім створювали групу, пояснювали, що – “будь ласка, як хтось бачить тут злодія телефонуйте, ми приїдемо розберемось”. Оце була сила наших людей, і вона давала надію, яка потім для мене особисто стала якась така знакова.

Я сорок днів був у цій окупації. Днів через десять ти починаєш ловити себе на тому, що кожний шум машини відчуваєш спиною, і це якийсь страх, десь там на підсвідомості, він весь час присутній. І ти не можеш їсти, не можеш спати, ти весь час слухаєш, сім’я в цей час живе в підвалі, ти десь там нагорі намагаєшся попередити, а воно десь там зривається, летить... Як в кіно, знаєте, а коли ти починаєш це відчувати, для тебе це не реальність а якась, якась вистава; отак для мене було. Але потім розумієш, що це страшно.

Майя Гарбузюк: У цей час, про який Ви говорите, ми багато чули про протести в Херсоні, на які ми дивилися звідси як на диво зі сльозами і страхом, зі зворушенням. Ми переживали, дивлячись на те, як стоїть Херсон. Це виглядало просто якимсь безумством. Звідки в людей такий опір, така сила?

Олександр Книга: Знаєте, для мене Херсон завжди був українським. Казали часом: російськомовне місто, і щось у них не так... Це сходу більше стосувалось, мабуть, зокрема й через те, що там працювало телебачення. У нас в Херсоні цього не було, по-перше. А по-друге от я, як керівник театру, з колективом багато сили витратив на те, щоб в касира театру не питали, якою мовою виставу грають. Ми витратили багато часу, щоб переконати людей, що коли ти граєш від душі – ти граєш рідною мовою, і це не викликає подиву. І в нас уже років десять-п’ятнадцять як у касі театру не питали, якою мовою вистава. Без лозунгів – ми просто робили свою справу.

І тепер ми зразу сказали: Херсон – українське місто. Ми вийшли на той міст, який з’єднує правий і лівий береги Дніпра, у театрі пошили жовто-блакитні полотнища, і сказали: Херсон – це Україна. Рашисти пробігли туди на Миколаїв, і коли їм там почали “насіпати”, вони кинулись, заповнили лівий берег Дніпра, от якраз Олешки, побігли до Рибальчого, до інших сіл, до козачих таборів. Вони ховались, чесно кажучи, бо їм так всипали! Ми побачили вже буквально днів, мабуть, через п’ять, в Олешках побачили, перших цих рашистів, які почали з’являтися в магазинах, іще десь, чи на машинах, на яких “зетки” намальовані.

А Херсон? Ми ж люди, колективна істота, ми повинні відчувати один одного. І коли кілька днів ми просиділи в невідомості, то виникло бажання вийти. І у соцмережах з'явилися заклики: виходимо, виходимо на центральну площу! І Херсон вийшов, вийшло дуже багато людей. В Олешках ми вийшли восьмого березня. Я пам'ятаю цей день: заїхав на ринок, буквально копійки коштували тюльпани, тому що люди ж їх виростили – мали надію заробити. А тому продавали – за копійки. Я купив оберемок і телефоную своїм у театр: “Зараз приїду, хочу привітати всіх жінок, що у нас в бомбосховищі”. І мені всі в один голос: “не їдьте, будь ласка, тому що там почали ходити чутки, що якісь списки... на мосту вас заберуть зразу, не треба”. Я тоді прийшов було на центральну площу в Олешки, і там було багато жінок. Просто навіть мерія не сподівалась, що стільки людей вийде в Олешках. Це взагалі місто своєрідне, люди завжди займалися вирощуванням овочів. Вони весь час в роботі, в теплицях, там ніколи від того відірватися. І тут – декілька тисяч вийшло! І я почав роздавати тюльпани просто в руки жінкам. Був справді величезний мітинг. Отак Херсон розпочав, і потім почали вже в Каховці, вийшли в Голій Пристані, у всіх містах. Дійсно люди голими руками ці бронетранспортери змушували виїхати, солдат, які стояли, відтісняли. Ми відчували свою надзвичайну силу.

Чотирнадцятого числа – це день звільнення Херсона від німецьких фашистів – вийшло просто неймовірна кількість людей! А в цей час там рашисти знімали фільм, зібрали з десятків чоловік, когось привезли і знімали фільм під своїм хештегом... ніби вперше за тридцять років цієї незалежної України люди мають змогу принести квіти на могилу...

І саме в цей час, коли вони знімали “свої фільми”, прийшла ота велика маса люду. Ви б бачили, як розбігалися ті “товариші”, які там розпочали розповідати щось своє на телебаченні! І саме тому їм не вдалося херсонська республіка. Люди не виходили, не брали продукти. Машини стояли на площі, демонстративно якихось бабуньок привозили з Криму, роздавали щось, а люди не брали, навіть хтось якщо й ходив брати, то демонстративно викидав ці продукти – попри те, що в цей час уже нічого не можна було знайти в магазинах. Певна гордість була в тому, що не можна було з цієї руки взагалі щось брати.

Коли заїхав кримський “Собор”, то тут уже була дещо інша історія. Вони почали дуже грубо розганяти мітинги, стріляли гумовими кулями під ноги, по ногах дівчат. В них було завдання – розігнати. І от уже під кінець місяця прийшли до мене додому. Я відчував, що це може статись. Вранці прокинулися

від того, що вуркоче якась машина під будинком. Виглянули у вікно – а тут кулемет на тебе націлений. І будинок оточений з усіх боків. Ви знаєте, це теж було якесь для мене кіно: сорок чоловіків з автоматами і з кулеметами, з бронемашинами оточують твій будинок, снайпери сидять на новобудовах у сусідів, перекривається вулиця і тебе змушують вийти з дому. Частина сім'ї вже поїхала, бо в нас було на початок війни одинадцять осіб, вони ночували в підвалі, а вже потім старший син виїхав з сім'єю. Тут залишилися нас шестеро чоловік. Був обшук. Претензій не бракувало: ви організатор мітингів; ви роздавали гроші на мітингах. Я намагався пояснити, що в нас люди звикли ходити на мітинги. У нас що не сесія, так мітинг. Потім, звісно, був арешт, мене забрали, але дякуючи вам, величезному розголосоу... Я це вже потім зрозумів, аналізуючи ситуацію. Мене тоді допитували цілий день, а надвечір цей “товариш” спитав: “У вас так багато друзей?”, я відповів: “Багато років працюю, може, тому так багато друзів у мене”. От тоді мене і відпустили. Так що був такий досвід, довелося у камері посидіти і відчути, як це, коли тобі натягують шапку на очі і кудись ведуть східцями, нахилиючи голову. Знаєте, я тоді зрозумів ті відчуття, мабуть, які Куліш наш і Курбас відчували в той час, коли їх теж забирали.

Майя Гарбузюк: Ми от на попередніх наших зустрічах, лекціях зокрема Світлани Михайлівни Максименко, говорили про досвід театрів в роки Другої світової війни. Питання колаборації, співпраці, неоднозначності, різних стратегій театральних митців. А скажіть, будь ласка, про ваш колектив, якщо це можливо. Чи він однорідний в своїх переконаннях був, є? Тому що ми прекрасно розуміємо – війна, життя людей...

Олександр Книга: Я гордий з того, що колектив наш дійсно є колективом, що він в основній своїй масі був патріотичний до неймовірності. І звісно, після війни ми дізнаємось, що хтось, може, мав іншу думку. У нас група, в якій ми спілкуємося, називається “Розпис”, де ми всі завдання виставляємо творчому складу. То я не бачив паніки, чи якоїсь ворожої ідеї. Всі були налаштовані на те, що ми – Україна, український театр, нам ніхто не може нічого диктувати. Потім, коли мене ще запрошували... на бесіди, загарбники намагалися сказати: “Гаразд... Хай театр працює, Ви грайте вистави. А ми подивимось, які ви вистави будете грати”. Я казав: “Ви знаєте, за роки роботи мені ніхто не диктував нічого, я 33 роки директор театру, художній керівник і ніхто не диктував, яку виставу мені ставити, для мене це дико. А ви завтра будете говорити мені, праворуч чи ліворуч йти чи прямо дивитися. Яким чином?”

У нас тоді було прохання від мера: щоб людьми заспокоювати, хай оркестр грає у дворі мерії. Я зустрів диригента і частину режисерів, а в нас якраз диригент – біженець із Луганського театру. Він до нас приїхав в 2014 році і залишився, і частина музикантів вже потрапляли в таку ситуацію, в якій ми опинилися зараз. Вони сказали: “Як це буде виглядати? Вони знімуть картинку, що в нас все добре, що ми граємо”. І ми вирішили: все, ми не будемо навіть обіцяти нікому нічого. Я, правда, сказав меру: “Якщо ми й будемо щось грати, то тільки Гімн України і українські пісні. Влаштує це окупантів? Скажіть їм – ми готові виходити і грати перед мерією Гімн України!”. Але цього не сталося, і слава Богу, тому що ми вирішили: будемо онлайн проводити репетиції і домовились з диригентом, що він створить українську програму. Ми поставили собі за завдання: наступного дня після звільнення Херсона ми повинні зіграти вистави, повинні зіграти на площі концерти, ми зробимо все для того, щоб весь Херсон зрозумів: прийшла перемога! Це звільнення, і ми нікому не віддамо ані клаптика землі, ані свої ідеї.

І так зараз ми працюємо, Сергій Павлюк виїхав. Слава Богу, зміг вирватися, тому що там теж були проблеми, зламали йому в будинку двері. Тепер ми проводимо онлайн репетиції.

Майя Гарбузюк: Пане Олександр, Ви зараз у Львові. Над чим працюєте? Це дуже важливо нам почути. Тут зібралась широка аудиторія – уся Україна, наші колеги, друзі-театрознавці, перекладачі, дипломати з Туреччини. Раді вітати Олександра Кучму, Ельвіру Загурську, з сонячної, світлої, теплої, майже літньої Туреччини. Добре, що ви з нами. Дякуємо.

Ельвіра Загурська: Навзаєм, ми раді, дуже чекали зустрічі, такої потрібної в цей час.

Олександр Книга: У нас було стільки планів! Двадцять третього відбулася прем'єра, до якої ми дуже довго готувалися. За Панчем (“Вічність і ще один день”) ми робили першу імерсивну виставу, де було задіяно всі наші сценічні майданчики. Глядач повинен був обирати фінал вистави – чи то буде позитив, а чи драма, чи комедія. Ми ставили собі на меті створити виставу, щоб кілька разів можна було прийти на перегляд і кожного разу дивитись інший фінал. Уявляєте – всі квитки були продані, хоча чимало коштували. Чотири декорації на всіх сценах, весь театр задіяний, а глядачів – лише сто двадцять осіб, не більше. Прем'єрні покази також мали бути двадцять четвертого і двадцять п'ятого лютого. До речі, Олександр Кучма тут, з нами – а ми повинні були спільний проєкт робити, до нас приїхав уже режисер Кудилай Абдулікара із Стамбула, і ми мусимо “Калігулу” випускати, але “Калігулу” не Камю, а турецького автора.

Олександр перекладачем був. Прем'єра планувалася на 27 березня, на Міжнародний день театру. Ми так задумали – на Міжнародний день театру реалізувати міжнародний проєкт!

Збиралися втілювати ще один план. Я вже розповідав, як позаминулого року на День театру (це був ще квідний рік) уперше втілювали мрії простих херсонців, які стали бізнесменами, десь працювали в інших сферах, але свого часу мріяли стати акторами. Ми продали на День театру дванадцять ролей у виставі “Дванадцять стільців”. І навіть самі, чесно кажучи, не сподівалися, що наша ідея буде настільки потужна. Ми продали чотирнадцять ролей, вторгували триста тисяч гривень, навіть чоловіки змагалися за те, аби придбати ролі. Уявіть собі, якщо там роль продавали за дванадцять тисяч! Тому що дванадцять, так, дванадцять, ми гралися з цифрами. Шарф коштував тисячу, і в мене деякі чоловіки купили по тридцять одній, по тридцять дві тисячі ролі. Люди, які купили ролі, ходили на репетиції, були на всіх тренажах, ми намагалися для них вибудувати цей процес: заняття вокалом, заняття хореографією, сценічною мовою, ще чимось, щоб підготувати їх до репетицій. І це вдалося, це було такою бомбою в Херсоні! Ми зіграли десять прем'єр на Новий рік, де квитки від тисячу гривень коштували, весь бомонд херсонський приходив дивитися на цих своїх товаришів. Тож нам тоді вдалося цю гру запустити, і ми побачили, що вона дає ефект. Я просто шаленів від цих людей – як їх перло! До Нового року ми відіграли ці вистави – і я подумав, що все, проєкт завершено. Ось вам диплом, спеціальну вечірку зробили, знаєте як в театрі – прем'єра, фуршет, музика, гості і таке інше. Вони кажуть: “А ми що – вже не будемо грати?”. І після Нового року знову просять: “А можна – там стоїть вистава в репертуарі – ми її зіграємо?”. І люди ще грали в січні вистави, та так, що ми хотіли другу серію запустити. І збирались якраз на День театру нову серію запустити, вже була ідея, це повинна була бути дитяча вистава, благодійна вистава, ми знову продавали ролі, було бажання цих людей продовжити спілкування. Так що були плани величезні, я переконаний, що ми їх обов'язково втілимо, тому що я оптиміст до останньої своєї клітини, як то кажуть, і я точно знаю, що ми обов'язково відіграємо виставу, ми обов'язково зробимо фестиваль, який ми зараз тут у Львові починаємо готувати.

У підготовці нашого фестивалю задіяні не тільки львів'яни, а й уся наша команда. Бо ми за ці дні збиралися, і вже всі є в соцмережах, і працюємо над тим, щоб десятого червня, за будь якої погоди в Херсоні відбувся двадцять четвертий міжнародний театраль-

ний фестиваль “Мельпомена Таврії”. І він обов’язково відбудеться, за вашої підтримки – обов’язково.

Майя Гарбузюк: Дякую. Про це, власне, йдеться. Мені здається, даруйте, що Вашої енергії і Вашого нахнення Львову точно бракувало. Чи можете більше розповісти про комунікацію з львівським театральним середовищем?

Олександр Книга: Я дуже радий з цього, тішуся. Дякую пані Мирославі Циганик, вона допомогла зібрати цих людей. Я в принципі знайомий з усіма, тому що майже кожен львівський театр бував у нас на фестивалі, ми навіть з Оперою в минулому році вели перемовини, з Василем Вовкуном домовлялись, мені хотілось оперу в Херсон привезти і щоб херсонці до такого виду мистецтва доторкнулися обов’язково. Тому було не складно зібрати – з одного боку. А з іншого – так буває, що потрібно сторонній людині з’явитися, аби згуртувались усі, а ідея в нас спільна для всіх – і вона цікава. Думаю, що наша сила – в об’єднанні. Я вже про це говорив – якраз війна додає нових барв до цього всього, і ми зробимо цю потужну справу, бо це потрібно людям.

Ви знаєте, я взагалі переконаний, що театр як мистецтво має надзвичайний лікувальний чи медичний ефект. Сьогодні ми зрозуміли, що культура мала би мати більшу підтримку від держави, щоб не було отих сепаратистів, які перебігають. От, до прикладу, стою біля театру перед виставою, зустрічаю херсонців. Я їх знаю, точніше, вони знають мене. Я може не знаю їхніх прізвищ, але вони вітаються, щось питають – я їм відповідаю, і це – тисячі людей. Я дивлюсь в очі тих людей, які приходять в театр перед виставою. Вони після роботи, біжать, щоб не спізнитися, а ще треба каву випити. Тому що я намагався, щоб це був ритуал. Знаєте, щоб театр не просто – прибіг, сів у залі, подивився виставу і побіг. А щоб ти прийшов, щоб це був похід в театр – ти мав прийти і випити каву, в антракті поспілкуватись, після вистави залишитись, автограф взяти. І от я дивлюсь в очі людей, які виходять з зали – це зовсім інші люди, це зовсім інші очі! Це і є той катарсис, про який ми з вами говоримо і знаємо. Так от за ту різницю в очах у цих людей, які кожного дня приходять в театр, і потрібно давати гроші театрам, філармоніям, мистецтву взагалі. Бо це мистецтво і робить нас нацією, творить національну культуру в різних її проявах. Хай вона буде різна. Хай буде цей театр як веселка – різнобарвний. І тоді не буде запитань про те чи європейський ми театр... Та європейський... Я знаю давно уже, я їжджу дуже багато, наш театр гастролює всі ці роки: ми були в Парижі, в Португалії, Угорщині, Румунії. Ми скрізь були, бо просто збирали друзів, казали: “допоможіть” – і їхали пробивати цю дорогу.

Звісно, і фестиваль допомагав спілкуватися, тому що це були вже знайомі люди-друзі. Я, дивлячись на європейський театр, розумію, що ми не гірші, що ми також для них можемо робити якісь відкриття, коли вони шаленіють від нашої пісні, яка йде від душі, від серця; коли людина не розуміє, про що ти співаєш, але вона сидить і плаче. І це дуже потрібно, і саме може тому ми утвердили за ці роки в Херсоні театр як одну з фундаментальних мистецьких локацій, яку знають, яку люблять.

Театр повинен бути різним – когось заспокоїти, комусь дати надію, а інколи вивернути і показати, носом тикнути в те, що “ось подивись як ти людина робиш негарні речі”. Ми дуже багато проєктів робимо соціальних, зокрема з Віталієм Проньком... Ми колись втілили мрію хлопчини, який в дитячому будинку виховувався, людина з особливими потребами. І ми долю влаштували хлопцю. Ми його взяли в театр, поставили на нього виставу “Каліка з острова Інішмаан”, він одружився, ми домоглися для нього квартири в міській владі. Він – актор, потужний актор нашого театру. І таких речей дуже багато. Якщо може в великому місті доля тих глядачів, які приходять, розчиняється, то у Херсоні – ні. Ми за сезон обслуговували під сто сімдесят тисяч херсонців – при населенні міста триста п’ятдесят тисяч мешканців. Розумію, що хтось приходив десять разів, а хтось – один, але це – велика сила впливу театру на соціум, і ми це відчували й намагалися весь час дати нову ідею, нову думку.

Майя Гарбузюк: Розкажіть, будь ласка, про короткотермінові і довготермінові перспективи вашої співпраці у складі Європейської театральної асоціації.

Олександр Книга: Безумовно, без цього просто неможливо. Я дякую Вам за це питання. Ми буквально вчора розмовляли із Кубілаєм Ерделікар – це секретар Євразійської Асоціації, який знаходиться в Стамбулі. У нас повинна була відбутись зустріч третьої асамблеї Євразійської Асоціації у Херсоні під час фестивалю “Мельпомена Таврії”. Мали приїхати представники двадцяти п’яти країн світу. У жовтні минулого року в Португалії відбулась друга Асамблея, де було двадцять країн. Це важлив співпраця і цікавий досвід.

“Мельпомену” ми все одно проведемо, вона відбудеться – просто кожний театр зіграє виставу у себе на сцені, але це буде в загальних рамках нашого фестивалю. Ми також вже домовилися, що п’ятнадцятого липня в Грузії, в Озургерті, і буде відбуватися міжнародний фестиваль, де ми будемо представлені. Це, до речі, район, який є дружнім з Херсонщиною. У Португалії, в місті Брага – це третє місто, за розміром в Португалії, духовний центр Португалії – там

теж фестиваль міжнародний. І ми навіть дивилися вже локацію, ходили обговорювали, яким чином все організувати. Місто змагається за звання культурної столиці Європи, і хоч це. в двадцять сьомому році буде, а вже сьогодні мер вкладає кошти для того, щоб спільноту світову привабити до свого міста. Бачите, як вкладає гроші Європа для того, щоб розвивалося мистецтво і міста мали змогу відчувати себе культурними столицями Європи. От я думаю, що після війни так буде і у нас в Україні, тому що сьогодні ми в тренді, сьогодні Україну знають скрізь, сьогодні вже точно нас не сплутають ні з ким. І коли говориш, що з України – не треба пояснювати, що це не росія і не радянський союз, а окрема держава.

Майя Гарбузюк: Дякую! Переходимо до запитань від аудиторії. Перше з них звучить так: “Пане Олександр, яким Ви бачите театр сьогодні і чи потрібний він взагалі?”

Олександр Книга: Знаєте, театру немає меж. І щиро скажу, що театр для мене повинен бути різнобарвним як веселка, як сім нот. Без літератури, без театру, без музики – як людина може розвиватися, як вона може рухатись, як вона може піднімати свій емоційний тонус? Вона просто не може існувати. Якщо ти людина мисляча, то візьмеш книжку, прочитаєш, хоча в останні роки винуватять, мовляв, українці менше читають, але насправді вони читають. Я це спостерігаю, завдяки тому ж фестивалю “Мельпомена Таврії”. У нас завжди була літературна складова, літературна сцена, як ми називали. І за ці роки всі письменники України перебували в нас на фестивалях, вони дарували своє мистецтво, у нас народжувались нові проекти, наприклад, з братами Капрановими...

Я все своє життя віддав театру, може тому, що народився в переддень Міжнародного дня театру. І мріяв про долю актора. І так сталося в житті, що може не всі ролі зіграв, які б хотів, але зіграв дуже багато, будучи студентом і потім. Коли став директором, зарікся, що не буду ставити в своєму театрі вистави, хоча й режисер за освітою. Для мене якраз втіленням режисерських амбіцій стало влаштування великих свят, фестивалів, вечірок. От наш “Лісовий театр” – виник як фестиваль на фестивалі, як один з елементів театру. Усі ці роки я намагався в Херсон привезти на фестиваль те, що не міг сам у своєму театрі народити. Якусь цікаву виставу, якусь цікаву форму, якийсь вид театру. І ми за ці роки багато чого перепробували, грали вистави скрізь, де можна собі уявити: на озерах, в парках, в лісах, в храмах, в розвалених будинках культури, щоб привернути увагу. Ми для себе зрозуміли – театр настільки непередбачуваний, настільки різнобарвний, що можна дивувати будь-де. І тому для мене навіть не існує от такого

розуміння, що театр сьогодні є – завтра його не буде. Він буде обов’язково. Ми говоримо про кола театру: одне коло – це гра всередині театру. Ми граємо в театр, створюємо традиції, ось – режисер, ось – актори, якісь свята, які ми святкуємо. Потім – середнє коло, де ти підтягуєш місто і приходиш до тебе глядач, ти йому щось пропонуєш. А потім ще величезне коло – коли ми втягуємо в гру інші міста, цілі країни, і так далі... Воно працює, справді, ми граємо в цю гру і вона цікава.

Майя Гарбузюк: Дуже важливо, що цю гру не може порушити війна. І наразі це чи не найголовніший – для мене особисто – висновок. Звертаюся до аудиторії з проханням ставити питання безпосередньо. Запитуйте, будь ласка.

Олександр Книга: Я відкрита книга. В мене є така футболка з хештегом, мені молодь подарувала. “Відкрита книга” – тому що я готовий відповісти на будь-яке ваше питання.

Світлана Максименко: Серед майданчиків херсонського театру Ви не назвали Олешківські піски, і я хочу знати, в якому стані вона тепер. Театр у Вашій “Чумацькій криниці” – чи й туди орки добралися? Дуже переживаю, чи живий ліс. І ще ви не згадали церкву, де відбувалися пісенні вистави, зокрема Наталки Половинки. Хочу підкреслити, що Ваші майданчики значно ширші. Що зараз відбувається в Олешківських пісках і що відбувається з Вашим зеленим театром?

Олександр Книга: Це мій біль, тому що дванадцять останніх років я витрачав зусилля свої і власної сім’ї на те, щоб створити нашу “Чумацьку криницю”. Ви знаєте, був бій поряд. Коли їх шугнули з асфальту, коли там стільки машин було, що не могли танки проїхати через трупи їхніх, вони поїхали через ліс, історичною дорогою, де розташована наша база. І там був бій. Нам розвалили танками паркан, спалили поруч поселення. Будиночки із солом’яними дахами – нашого друга – вони горіли, але пожежа обійшла повністю весь наш Зелений театр, зайшла в ліс і погасла. Ми поїхали звідти, розуміючи так: якщо ми повернемося, то відновлюватимемо, а якщо ми не повернемося – будемо будувати щось в іншому місті. Ми з сім’єю прийняли таке рішення. Тому сьогоднішній Зелений театр є і маємо надію, що залишиться, організуємо там ще не одну виставу. До речі, пропоную, кому цікаво, подивитись на ютубі “Лісовий театр” – канал “Україна” знімав про нас передачу, невеличкий фільм про наш Лісовий театр. Думаю, варто про нього ще окремо якимось поговорити.

Світлана Максименко: Друге запитання: чи можете Ви анонсувати, в якому вигляді буде відбуватися “Мельпомена Таврії” цього року? Якщо можна

коротко, але згідно з законами анонсу. Заінтригуйте нас, що це буде?

Олександр Книга: Всю театральну спільноту України і Євразійської асоціації піднімаємо з такою ідеєю – від десятого до двадцятого червня кожен театр грає виставу на своїй сцені. Це не буде коштувати якихось грошей. Театри грають вистави під хештегом міжнародного театального фестивалю “Мельпомена Таврії”. Таким чином проголошуємо Херсонщині, світу, світовому театру, що ми єдині, що ми є, що нас не зламала війна, і що нас не перемогли, тому що українське мистецтво, український театр буде жити, тому що корені в нього дуже міцні і потужні. Оце мабуть єдиний головний і основний посил. Мені дуже хочеться херсонців підтримати, тому що фестиваль для Херсону, для Херсонщини, – дуже знакова подія, тому що тисячі людей його чекали кожного року і ми хочемо дати їм знову цю надію, що він відбудеться і відбудеться за будь-якої погоди й за будь-якої ситуації.

Світлана Максименко: Хочу сказати: те, що зараз відбувається в Херсоні на цій величезній площі, де люди голіруч стоять перед озброєними окупантами – це заслуга “Мельпомени Таврії”. Це моє глибоке переконання, бо такої кількості людей на вулицях перед обласною адміністрацією, перед всіма площа-ми я бачила тільки під час фестивалю “Мельпомена Таврії”. Тому Херсон український завдяки українському театру і Вашому фестивалю. Дякую!

Олександр Книга: Я продовжу – і повернусь – буквально на секунди – назад в історію. Ми придумали фестиваль і зробили цей карнавал спеціально тому, що в ті роки (1998-ий рік) в театр ходили мало, ми грали виставу на десять чоловік в залі і мене це завжди засмучувало. Ну як же? Є колектив, є театр. Ну невже ніхто не знає, що це є? І коли ми планували фестиваль, одразу виникла ідея вийти на вулицю, з театрами-учасниками разом, хай нас побачать! Коли ми у вуличних костюмах вийшли вперше на центральну площу – а було тоді, пам’ятаю, вісім чи десять театрів, – мене викликали до губернатора. “Ви що, на забастовку вийшли?”. Тому що в ті часи виходили на площу тільки бастувати. І вже у минулому році було тисяч вісім, мабуть, на нашому карнавалі, і ми завжди робимо це подією. Знаєте, це настільки об’єднує людей! Тому я з вами десь згоден – не скажу, що це тільки ми, безумовно це велика праця всього Херсону і всієї Херсонщини української, але й наша частка в цьому є обов’язково. Тому Херсон – це дійсно Україна.

Майя Гарбузюк: Дякую, пане Олександр! Насправді Ваші слова хороші для завершення зустрічі, але я думаю, що ще є запитання або рефлексії від колег.

Дарія Москвітїна: Добридень! Дуже дякую Вам за цю зустріч, пані Майє! Минулого червня, коли ще було все чути чудово, ми спеціально приїхали з Запоріжжя, щоб подивитися “Сон літньої ночі” в Лісовому театрі. Якраз була страшенна злива, я вже думала, що вистава не відбудеться, що вдруге ми мабуть не приїдемо. Думаю, Ви, пане Олександр, пам’ятаєте цю зливу, але все було класно. Вистава – надзвичайна, ми були приголомшені, тому що до того ми її бачили виключно на відео. І хоч говорили про неї на конференції Європейської асоціації шекспірознавців у своїй доповіді, але знали її виключно на відео. Хотіли також приїхати подивитися “Дванадцять ніч”, яка є у Вашому репертуарі, але, на жаль, не встигли. Сподіваюся, що ми ще подивимося. А питання таке: дуже сподіваюся, що колись на українській сцені з’являться вистави драматургів-сучасників Шекспіра. Маю на увазі англійських драматургів, тому що всі знають Шекспіра, але начебто він жив у вакуумі. Це ж не так! Була ціла плеяда драматургів: і молодші сучасники, і його співавтори, і так далі. Чи не плануєте Ви щось витягти з нафталінової скриньки на горіщі того справді класного, чудового, блискучого і комедійного англійського ренесансного репертуару і поставити у себе?

Олександр Книга: А може разом це будемо робити, із задоволенням? Перекладачі – перекладайте, пропонуйте, театр відкритий. Разом підніматимемо цей пласт! Сьогодні, після цих подій, які в нас відбуваються, ми від російської літератури, драматургії, мабуть, надовго відмовимося. Тому європейців піднімаймо, там є над чим працювати. Дякую Вам за добрий відгук про нашу виставу. Ми теж її дуже любимо, це перший наш експеримент імерсивної вистави в лісі, він вдалий. Думаю, ми обов’язково ще зіграємо Шекспіра в різних іпостасях. Приїжджайте...

Якщо запитань немає – хочу подякувати і попрощатися, бо у нас зараз на площі Ринок буде цікава подія. Мер одного з міст Херсонщини, з Олешок, зараз влаштовує акцію. Хочу також долучитися. До побачення!

Майя Гарбузюк: Дякую, пане Олександр! До зустрічі у звільненому Херсоні! Неодмінно приїдемо на Ваше запрошення!

Розшифровував Андрій Знак,

студент 1 курсу

катедри театрознавства та акторської майстерності ЛНУ імені Івана Франка

Повна версія:

https://www.youtube.com/watch?v=z1a_RzbWZmA